

**O‘zbekiston iqtisodiyotida bozor mexanizmlarining takomillashuvi va
iqtisodiy o‘shish omillari**

Julmuratova Elmira Smagulovna

Navoiy innavatsiyalar universiteti talabasi.

julmuratovaelmira@gmail.com

Gafurova Dilobar Karamatovna

Navoiy innavtsiyalar universiteti o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston iqtisodiyotida bozor munosabatlarining shakllanishi, bozor mexanizmlarining takomillashuvi hamda iqtisodiy o‘shishning asosiy omillari yoritilgan. Mustaqillikdan so‘ng amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlar, xususiy sektorning rivojlanishi, investitsiyalar oqimi, raqamli iqtisodiyotning kengayishi va sanoat diversifikatsiyasi singari jarayonlar tahlil qilindi. Shuningdek, mehnat bozori, aholining ijtimoiy himoyasi, innovatsion rivojlanish va kelajak istiqbollari haqida ilmiy asoslangan fikrlar berilgan. Tadqiqot natijalari O‘zbekiston iqtisodiyotining barqaror o‘shishi uchun bozor mexanizmlarini takomillashtirish va modernizatsiya jarayonlarini davom ettirish muhimligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar:bozor iqtisodiyoti, iqtisodiy islohotlar, investitsiyalar, xususiy sektor, sanoat diversifikatsiyasi, raqamli iqtisodiyot, iqtisodiy o‘shish, ijtimoiy himoya, bandlik, innovatsion rivojlanish, valyuta liberallashuvi, iqtisodiy siyosat.

Аннотация. В данной статье рассмотрены процессы формирования рыночных отношений в экономике Узбекистана, совершенствование рыночных механизмов и основные факторы экономического роста. Проанализированы экономические реформы, осуществлённые после обретения независимости, развитие частного сектора, приток инвестиций, расширение цифровой экономики и диверсификация промышленности. Кроме того, представлены научно обоснованные выводы о рынке труда, социальной защите населения, инновационном развитии и перспективах дальнейшего экономического роста. Результаты исследования показывают важность модернизации и укрепления рыночных механизмов для устойчивого развития экономики Узбекистана.

Ключевые слова: рыночная экономика, экономические реформы, инвестиции, частный сектор, диверсификация промышленности, цифровая экономика, экономический рост, социальная защита, занятость, инновационное развитие, либерализация валюты, экономическая политика.

Annotation: This article examines the formation of market relations in Uzbekistan's economy, the improvement of market mechanisms, and the key factors driving economic growth. It analyzes the economic reforms implemented after independence, the development of the private sector, the inflow of investments, the expansion of the digital economy, and industrial diversification. The paper also provides scientifically grounded insights on the labor market, social protection, innovation-based development, and future prospects for economic growth. The findings highlight the importance of strengthening and modernizing market mechanisms to ensure the sustainable development of Uzbekistan's economy.

Keywords: market economy, economic reforms, investments, private sector, industrial diversification, digital economy, economic growth, social protection, employment, innovation development, currency liberalization, economic policy.

Mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi ko'p jihatdan bozor mexanizmlarining to'g'ri shakllanishi, iqtisodiy islohotlarning izchil amalga oshirilishi hamda tashqi va ichki iqtisodiy omillarning uyg'unlashuviga bog'liq. O'zbekistonda so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan iqtisodiy siyosat xalqaro iqtisodiy integratsiyani chuqurlashtirish, raqobatbardosh bozor muhitini yaratish, xususiy mulkchilikni qo'llab-quvvatlash va investitsiyalarni keng jalb etishga qaratilgan. Iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish va tadbirkorlik subyektlarini qo'llab-quvvatlash kabi yo'nalishlar milliy iqtisodiyotning jadal rivojlanishiga turtki bermoqda.

O'zbekiston iqtisodiyotida bozor munosabatlarining shakllanishi:

Bozor iqtisodiyotiga o'tishning dastlabki bosqichlari - Mustaqillikning dastlabki yillarida O'zbekiston iqtisodiyoti rejalashtirilgan tizimdan bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayonini boshdan kechirdi. Mazkur jarayon quyidagi yo'nalishlar bo'yicha amalga oshirildi:

- davlat mulkini xususiylashtirish;
- milliy valyuta — so'mning joriy etilishi;
- iqtisodiy mustaqillikni ta'minlash;

- tashqi savdo siyosatini shakllantirish;
- bozor infratuzilmasini yaratish.

Bu islohotlar yangi iqtisodiy tizimning shakllanishida muhim o‘rin tutdi.

Xususiy sektorning rivojlanishi - Bozor iqtisodiyotining asosiy tarkibiy qismi bo‘lgan xususiy mulkchilikni kengaytirish natijasida:

- kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari ko‘paydi;
- yangi ish o‘rinlari yaratildi;
- raqobat muhiti shakllandi;
- ishlab chiqarishning diversifikatsiyasi ta‘minlandi.

Xususiy sektor hissasi yalpi ichki mahsulot (YaIM)da yildan-yilga ortib, iqtisodiyotning yetakchi bo‘g‘iniga aylandi.

Bozor mexanizmlarining takomillashuvi:

Narx mexanizmining erkinlashtirilishi: Narx mexanizmi bozor iqtisodiyotida talab va taklifga asoslanadi. O‘zbekiston iqtisodiyotida narxlarni bosqichma-bosqich erkinlashtirish jarayoni quyidagi natijalarga olib keldi:

- ishlab chiqaruvchilarning bozor talabiga moslashuvi;
- resurslardan samarali foydalanish;
- raqobatni kuchaytirish;
- yashirin iqtisodiyotni qisqartirish.

Valyuta bozorining erkinlashtirilishi - So‘nggi yillarda amalga oshirilgan valyuta islohotlari iqtisodiyotning ochiqligini oshirdi. Milliy valyutaning erkin konvertatsiyaga o‘tishi:

- xorijiy investitsiyalar oqimini kuchaytirdi;
- eksport salohiyatini oshirdi;
- tashqi savdoni faol rivojlantirdi.

Valyuta liberallashtirish biznes subyektlari uchun qulay sharoit yaratdi va iqtisodiy jarayonlarning shaffofligini ta‘minladi.

O‘zbekiston iqtisodiyotining asosiy o‘rish omillari:

Investitsiyalar va kapital qo‘yilmalari- Investitsiyalar iqtisodiy o‘rishning eng muhim omillaridan biridir. Mamlakatda investitsiya siyosatining faollashuvi natijasida:

- sanoat korxonalari modernizatsiya qilinmoqda;
- yangi texnologiyalar joriy etilmoqda;

- infratuzilma takomillashmoqda;
- energetika, transport va qurilish sohalarida yirik loyihalar amalga oshirilmoqda.

Xorijiy investitsiyalar uchun yaratilgan imtiyozlar ham iqtisodiy faollikni oshirmoqda.

Sanoatning diversifikatsiyasi - O'zbekiston iqtisodiyotida xomashyo eksportiga qaramlikni kamaytirish maqsadida sanoat tarmoqlarini diversifikatsiya qilish masalasi kun tartibiga qo'yilgan. Natijada:

• avtomobilsozlik, kimyo sanoati, to'qimachilik, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini chuqur qayta ishlash yo'nalishlari jadal rivojlanmoqda.

Raqamli iqtisodiyot- Raqamli iqtisodiyot iqtisodiy samaradorlikni oshirishning zamonaviy omili hisoblanadi. O'zbekistonda:

- elektron hukumat tizimi rivojlanmoqda;
- bank xizmatlari raqamlashtirilmoqda;
- elektron tijorat keng tarqalmoqda;
- IT sektoriga investitsiyalar oshmoqda.

Ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlik va aholining farovonligi

Bandlik va mehnat bozori - Aholi bandligini oshirish bo'yicha davlat siyosati quyidagilarga qaratilgan:

- yangi ishlab chiqarish quvvatlarini ishga tushirish;
- tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash;
- kasb-hunar o'rgatish markazlarini rivojlantirish;
- yoshlar uchun startaplarni moliyalashtirish.

Yoshlar bandligini ta'minlash iqtisodiy o'sishning barqarorligini ta'minlaydi.

Ijtimoiy himoya tizimi - Ijtimoiy himoya tizimining takomillashuvi aholining turmush darajasini oshirishga xizmat qilmoqda. Yangi dasturlar orqali:

- kam ta'minlangan oilalarga moddiy yordam;
- nafaqalar tizimini isloh qilish;
- sog'liqni saqlash va ta'lim sohasini moliyalashtirish kengaymoqda.

O'zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirish istiqbollari:

Innovatsion iqtisodiyotga o'tish - Kelajak iqtisodiyoti innovatsiyalar, ilm-fan, texnologiyalar va yuqori malakali inson kapitaliga asoslanadi. O'zbekistonda:

- texnoparklar tashkil etilmoqda;

- ilmiy tadqiqotlar moliyalashtirilmoqda;
- startup loyihalar qo'llab-quvvatlanmoqda.

Global bozorlar bilan integratsiya - O'zbekistonning xalqaro iqtisodiy tashkilotlarga a'zo bo'lishi:

- tashqi savdo aloqalarini kengaytiradi;
- iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlaydi
- eksport salohiyatini oshiradi;

Yashil iqtisodiyot - Atrof-muhitni muhofaza qilish, energiya samaradorligini oshirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish — uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanishning muhim yo'nalishlaridan hisoblanadi.

Xulosa

O'zbekiston iqtisodiyotida bozor mexanizmlarining takomillashuvi mamlakatning jadal iqtisodiy o'sishini ta'minlab, xalqaro maydondagi raqobatbardoshligini oshirmoqda. Investitsiya siyosati, sanoat diversifikatsiyasi, valyuta liberallashtirish, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi hamda ijtimoiy himoya tizimining mustahkamlanishi milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Kelajakda innovatsion iqtisodiyot, "yashil" texnologiyalar, raqamlashtirish va xalqaro integratsiya jarayonlari O'zbekistonning iqtisodiy salohiyatini yanada oshirishi kutilmoqda.

O'zbekiston iqtisodiyotida bozor mexanizmlarini takomillashtirish va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda har tomonlama taklif berish mumkin.

Moliya bozorining institutsional rivojlanishini jadallashtirish zarur. Banklar faoliyatini raqamlashtirish, kredit mahsulotlarining shaffof va adolatli mexanizmini yaratish, korxonalar uchun uzoq muddatli va arzon moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirish bozor iqtisodiyotining samarali ishlashini ta'minlaydi. Shuningdek, fond bozorida IPO, korporativ obligatsiyalar va investitsiya fondlari faoliyatini kengaytirish iqtisodiyotning barqaror o'sishiga xizmat qiladi. Iqtisodiyotning barcha tarmoqlariga innovatsion texnologiyalarni joriy etishni kuchaytirish lozim. Raqamli iqtisodiyot infratuzilmasini rivojlantirish, ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish, IT-texnologiyalar asosida samaradorlikni oshirish bozor mexanizmlarining zamonaviy talablarga moslashuvini tezlashtiradi. Mahalliy ishlab chiqaruvchilarni innovatsion loyihalar orqali qo'llab-quvvatlash esa iqtisodiy o'sishning sifat jihatdan yangicha bosqichiga o'tishini ta'minlaydi. Moliyaviy bozorlar rivoji, innovatsion iqtisodiyotga

o'tish, mehnat resurslari sifatini oshirish va hududiy iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish bozor mexanizmlarining takomillashuvini ta'minlovchi asosiy yo'nalishlardir. Ushbu omillarning uyg'unlashuvi O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror va sifatli o'sishiga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Abdug'aniyev A., G'ulomov S., Xolmirzayev M. Iqtisodiyot nazariyasi. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.
2. G'afurov U., Madrahimov M. O'zbekiston iqtisodiyoti. – Toshkent: Fan va texnologiya.
3. Sattorov A. Bozor iqtisodiyotining asoslari. – Toshkent: Iqtisod-Moliya
4. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi rasmiy sayti. — www.stat.uz